

Teoretické východiská účtovníctva v trhovej ekonomike

Anna ŠLOSÁROVÁ* – Rudolf ŠLOSÁR**

Fundamental Aspects of the Accounting Theory within the Context of Market Economy

Abstract

Harmonisation of the accounting in all over the world, with a view to provide transparent and comparable information in the financial statements is one of the leading paradigm of contemporary accounting. In all countries, it does require a rigid application of the true and fair vies principle. However, this aim could be achieved only if the assumption the same theoretical basis will proven to be true.

This article is focused on an analysis of theoretical basis of accounting theory (e.g. underlying assumptions of accounting, qualitative characteristics of the Financial Statements, generally accepted accounting principles). Finally, we present our conclusions on what is necessary to be made in the Slovak Republic, in order to achieve the same basis of accounting with that already used in countries with advanced market economy.

Keywords: *accounting, financial statements, accounting assumptions, qualitative characteristics of financial statements, generally accepted accounting principles*

JEL Classification: M40, M41

Úvod

Účelom účtovníctva v trhovej ekonomike je poskytovať informácie pre používateľov. Používateľmi informácií z účtovníctva sú osoby (fyzické, právnické i štát a jeho orgány), ktoré sa na základe týchto informácií rozhodujú. Národné systémy účtovníctva sa odlišujú tým, ktorého používateľa informácií uprednostňujú

---

* prof. Ing. Anna ŠLOSÁROVÁ, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5; e-mail: aslosar@dec.euba.sk

** prof. Ing. Rudolf ŠLOSÁR, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra pedagogiky, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5; e-mail: slosar@dec.euba.sk

a tomu prispôsobujú účtovnú závierku ako štruktúrovanú prezentáciu skutočností, ktoré sú predmetom účtovníctva. V trhovej ekonomike sa ako používatelia informácií z účtovnej závierky vo väčšine krajín uprednostňujú majitelia a investori, ktorí sú poskytovateľmi kapitálu. V Slovenskej republike sa účtovníctvo stále podriaduje predovšetkým daňovým požiadavkám, čo vnímame ako rozpor so základným cieľom účtovníctva. Právna úprava účtovníctva, v ktorej dominujú daňové požiadavky, hoci deklaruje povinnosť pravdivého a verného zobrazenia skutočností, sa prakticky nemôže naplniť. Dodržiavanie daňových predpisov a zabezpečenie základného cieľa účtovníctva sú dva nezlučiteľné aspekty, a to predovšetkým preto, lebo každý z týchto systémov (daňový i účtovný) reprezentuje iného používateľa informácií.

Zabezpečenie pravdivého a verného zobrazenia skutočností v účtovnej závierke neznamená, že účtovníctvo nemá zabezpečiť informácie pre štát na daňové účely; táto úloha účtovníctva je, samozrejme, nespochybniteľná.

Účtovníctvo v trhovej ekonomike sa musí budovať ako systém, ktorý stojí na pevných teoretických základoch. Teoretické východiská účtovníctva sú v podstate rovnaké na celom svete, ale národné a nadnárodné právne úpravy ich uvádzajú v rôznych podobách. V článku prezentujeme náš názor na teoretické základy účtovníctva v trhovej ekonomike, pri formovaní ktorého sme využili uvedenú literatúru a výsledky vlastnej vedeckovýskumnej činnosti.

1. Cieľ účtovníctva

Účtovníctvo vychádza z existencie skutočností a zo získania informácií o určitých transakciách, udalostiach, predmetoch a javoch, z ich záznamu na základe účtovných dokladov, pričom sa musí overiť správnosť týchto údajov, ktoré sa potom klasifikujú a sumarizujú podľa určitých hľadísk; vznikajú tak informácie, ktoré sú údajovou základňou rôznych hodnotení a analýz. Výstupy v požadovanej podobe slúžia manažmentu na poznanie skutočností a ako podklad pri rozhodovaní a stanovovaní úloh pre budúce obdobia a ako zdroj informácií pre rôznych záujemcov o účtovnú jednotku.

Každá účtovná jednotka existuje nepretržite od svojho vzniku až po zánik a počas tohto obdobia vykonáva činnosť, na ktorú bola založená. Priebeh ekonomickej činnosti je potrebné kvantifikovať, čo sa zabezpečuje vedením účtovníctva. Účtovaním o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, sa poskytujú len čiastkové informácie, ktoré je potrebné za určité obdobie (kratšie ako je obdobie existencie účtovnej jednotky) zhrnúť a systematicky spracovať.

Výsledným produktom informačného zobrazenia činnosti účtovnej jednotky za určité obdobie je *účtovná závierka*. Zostavenie účtovnej závierky možno

považovať za „umelý rez“ do činnosti účtovnej jednotky počas jej existencie, ktorý sa musí uskutočniť preto, aby zainteresované osoby boli informované o jej stave ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka.

Účtovná závierka je štruktúrovaná prezentácia skutočností, ktoré sú predmetom účtovníctva, poskytovaná osobám, ktoré tieto informácie využívajú. *Účelom účtovníctva v trhovej ekonomike* je prostredníctvom účtovnej závierky poskytovať informácie pre používateľov. V súčasnom globalizovanom svete môže byť používateľom informácií z účtovnej závierky osoba (fyzická alebo právnická) z ktorejkoľvek krajiny sveta. Preto je nevyhnutné, aby účtovníctvo bolo harmonizované v celosvetovom meradle.

Slovenská republika, ako členský štát Európskej únie, má právnu úpravu účtovníctva v súlade so smernicami Rady Európskej únie, ktoré upravujú oblasť účtovníctva. V roku 2002 Európsky parlament a Rada Európy vydali nariadenie č. 1606/2002 o uplatňovaní medzinárodných účtovných štandardov, z čoho vyplynula požiadavka dôslednej implementácie medzinárodných účtovných štandardov (IAS/IFRS)¹ do našej právnej úpravy. Prijatie IAS/IFRS do slovenskej právnej úpravy a zostavenie účtovnej závierky podľa nich bude znamenať odstránenie prekážok pri získavaní kapitálu na medzinárodnom trhu.

Štandardy IAS/IFRS predstavujú rovnorodý súbor vysokokvalitných, zrozumiteľných a v trhovej ekonomike uplatniteľných štandardov, dodržaním ktorých sa v účtovnej závierke zabezpečia *transparentné a celosvetovo porovnateľné informácie*. Tieto pravidlá majú jasne formulované teoretické východiská.

Okrem IAS/IFRS existuje svetový systém účtovníctva založený na US GAAP.² Harmonizácia účtovníctva z celosvetového hľadiska smeruje k *medzinárodnej úprave účtovníctva*, ktorá spočíva na konvergencii dvoch základných svetových teoretických prístupov k účtovníctvu: IAS/IFRS a US GAAP. Cieľom nášho článku nie je skúmať problematiku harmonizácie účtovníctva, ale analyzovať teoretické východiská účtovníctva. Z tohto pohľadu môžeme konštatovať,

¹ IAS (*International Accounting Standards*) – Medzinárodné účtovné štandardy, ktoré vydával Výbor pre medzinárodné účtovné štandardy so sídlom v Londýne (*International Accounting Standards Committee*);

IFRS (*International Financial Reporting Standards*) – Medzinárodné štandardy finančného vykazovania, ktoré vydáva Rada pre medzinárodné účtovné štandardy so sídlom v Londýne (*International Accounting Standards Board*);

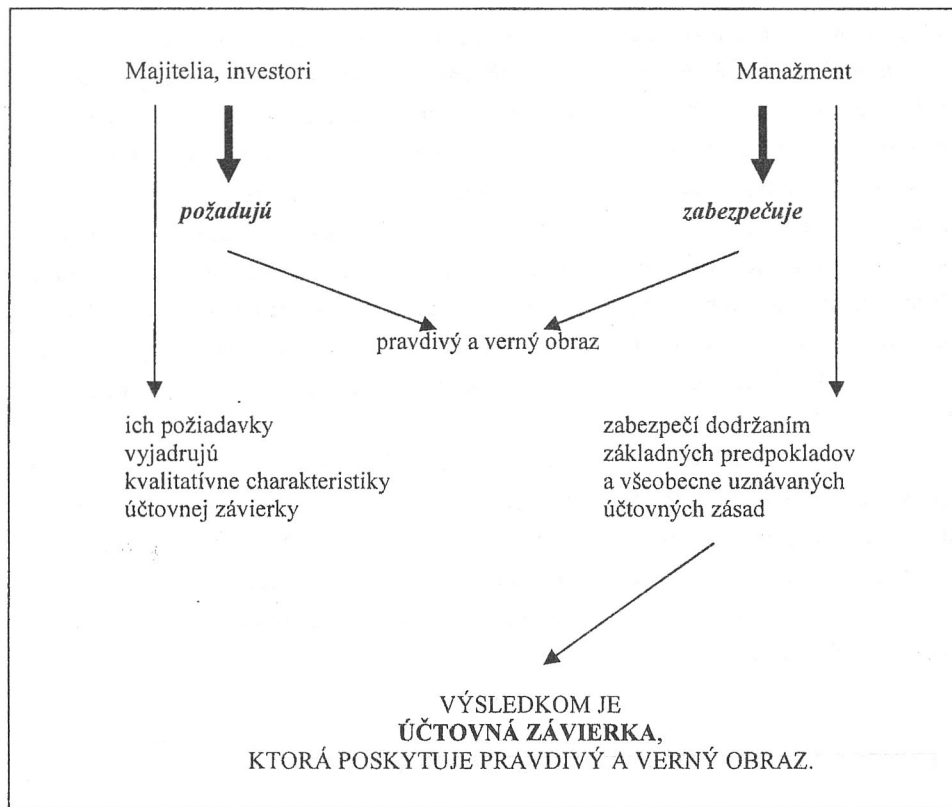
Rada pre medzinárodné účtovné štandardy (IASB) je novou nezávislou organizáciou založenou s cieľom stanovovať účtovné štandardy na celosvetové uplatnenie. Prevzala činnosť po zaniknutom Výbore pre medzinárodné účtovné štandardy (IASC). Rada pri svojom vzniku rozhodla, že prevezme všetky IAS a ich interpretácie a bude ich meniť podľa potrieb praxe. Súčasne začala vytvárať a publikovať svoje štandardy vydávané ako IFRS. Preto sa v súčasnosti zaužívala skratka IAS/IFRS.

² US GAAP je skratka pre americké všeobecne uznávané účtovné zásady (*US Generally Accepted Accounting Principles*).

že obidva prístupy k úprave účtovníctva – IAS/IFRS a US GAAP sú vytvorené v podstate na rovnakých princípoch, pretože sa vyvinuli v ekonomikách s rozvinutým trhovým hospodárstvom.³

Obrázok 1

Vzťah zásady pravdivého a verného zobrazenia skutočností k cieľu účtovnej závierky

Prameň: Vlastný názor autorov.

Cieľom účtovnej závierky v trhovej ekonomike je poskytovať informácie o finančnej situácii, výnosnosti a peňažných tokoch podniku, ktoré sú užitočné pre široký okruh používateľov pri ich rozhodovaní. Účtovná závierka informuje aj o výsledkoch starostlivosti manažmentu o zverené zdroje [9, s. 87].

Cieľ účtovnej závierky sa zabezpečí dodržaním základnej zásady podvojného účtovníctva v trhovej ekonomike – *zásady pravdivého a verného zobrazenia (true and fair view)*, niekedy označovanej aj ako *zásada vernej prezentácie (fair presentation)*.

³ Napriek mnohým spoločným znakom existujú, samozrejme, medzi IAS/IFRS a US GAAP aj rozdiely a práve preto sa prístupy k jednotlivým okruhom problémov začali posudzovať, vedú sa diskusie a hľadajú sa spoločné riešenia.

V cielei účtovnej závierky sa spájajú funkcie dvoch základných subjektov, ktoré sú na účtovnej závierke zainteresované. Sú to:

- majitelia a iní investori, ktorí *vkkladajú* do podniku kapitál a chcú byť o ňom informovaní,
- manažment, ktorý *hospodári* so zverenými zdrojmi a je povinný informovať o tom majiteľov.

Zásada pravdivého a verného zobrazenia má *dve stránky* [12, s. 23 – 24]:

a) *Objektívnu*, ktorá súvisí s *verným zobrazením*. Zobrazenie v účtovnej závierke je verné, ak informácie v účtovnej závierke zodpovedajú skutočnosti a účtovná závierka je vypracovaná v súlade s ustanovenými účtovnými zásadami a účtovnými metódami. Zabezpečenie objektívnej stránky zásady verného a pravdivého zobrazenia skutočností v účtovnej závierke teda súvisí s dodržaním právnych noriem upravujúcich účtovníctvo. (Ak sa účtovná závierka zostavuje v súlade s IAS/IFRS, tak verné zobrazenie sa zabezpečí dodržaním všetkých platných IAS/IFRS k dátumu, ku ktorému sa účtovná závierka zostavuje. Ak sa účtovná závierka zostavuje podľa slovenskej právnej úpravy, musia byť dodržané všetky slovenské právne predpisy platné k dátumu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka.)

b) *Subjektívnu*, ktorá súvisí s *pravdivým zobrazením*. Zobrazenie v účtovnej závierke je pravdivé, ak sú pri ňom použité účtovné zásady a účtovné metódy, ktoré vedú k dosiahnutiu verného zobrazenia skutočností v účtovnej závierke. Zabezpečenie subjektívnej stránky zásady verného a pravdivého zobrazenia skutočností v účtovnej závierke teda súvisí s osobou, ktorá aplikuje účtovné zásady a účtovné metódy stanovené príslušnou právnou úpravou.

2. Základné predpoklady podvojného účtovníctva

Základné predpoklady sú prirodzenými požiadavkami kladenými na podvojně účtovníctvo, ktoré sa formovali postupne tak, ako sa vyvíjalo a zdokonaľovalo podvojně účtovníctvo. V rovnakej podobe sa uplatňujú na celom svete,⁴ pričom k základným predpokladom podvojného účtovníctva patrí:

- zobrazovanie ekonomických procesov a javov za určitý *ekonomický celok* – v Slovenskej republike označovaný *účtovná jednotka (accounting entity)*. Účtovná jednotka je povinná viesť účtovníctvo a zostaviť účtovnú závierku za účtovnú jednotku ako celok. Tento predpoklad znamená aj požiadavku oddeliť majetok a záväzky účtovnej jednotky od majetku a záväzkov majiteľov tejto účtovnej jednotky.

⁴ V Slovenskej republike sú formulované v zákone č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov, a účtovné jednotky sú ich povinné dodržiavať.

- Meranie pomocou *peňažnej jednotky* (*money measurement*) – stanovuje, že sa účtujú len skutočnosti, ktoré možno oceniť (s menším alebo väčším stupňom istoty).

- *Preukázateľnosť* účtovníctva (*supportability*) – predpokladá, že každú informáciu uvedenú v účtovnej závierke musí účtovná jednotka dokázať zdokumentovať.

- Prezentácia informácií za *účtovné obdobie* (*accounting period*), t. j. účtovná jednotka je povinná zostavovať účtovnú závierku v pravidelných intervaloch – za účtovné obdobie, aby používatelia informácií boli informovaní o finančnej situácii, výnosnosti a zmenách vo finančnej situácii účtovnej jednotky.

3. Kvalitatívne charakteristiky informácií z účtovnej závierky

Používatelia informácií z účtovnej závierky vyžadujú, aby informácie v účtovnej závierke zodpovedali skutočnosti a aby tak boli pre nich *užitočné*. Užitočnosť informácií charakterizujú ich vlastnosti, ktoré sa nazývajú *kvalitatívne charakteristiky informácií z účtovnej závierky* [9, s. 56].

Užitočnosť informácií z účtovnej závierky sa posudzuje z hľadiska ich *významnosti*. Informácia sa považuje za významnú, ak by jej neuvedenie v účtovnej závierke, alebo jej chybné uvedenie v účtovnej závierke mohlo ovplyvniť úsudok alebo rozhodovanie používateľa.

Informácie posúdené z hľadiska významnosti musia byť: zrozumiteľné, porovnateľné a spoľahlivé. Informácie v účtovnej závierke sa považujú za *zrozumiteľné*, ak sú prezentované spôsobom, ktorý umožní osobe, ktorá má dostatočné znalosti o podnikateľských a ostatných činnostiach účtovnej jednotky, porozumieť ich obsahu.

Informácie v účtovnej závierke sú *porovnateľné*, ak sa používateľ môže spoliehať na to, že účtovná jednotka nezmenila v priebehu účtovného obdobia použité účtovné metódy a účtovné zásady (účtovné závierky sú teda porovnateľné v čase). Dôležitá je i porovnateľnosť účtovnej závierky účtovnej jednotky s účtovnými závierkami iných podnikov.

Informácie v účtovnej závierke sú *spoľahlivé*, keď neobsahujú vecné chyby a keď sa používatelia môžu spoliehať na to, že všetky transakcie a udalosti sú zobrazené verne, a že informácie sú úplné a včasné.

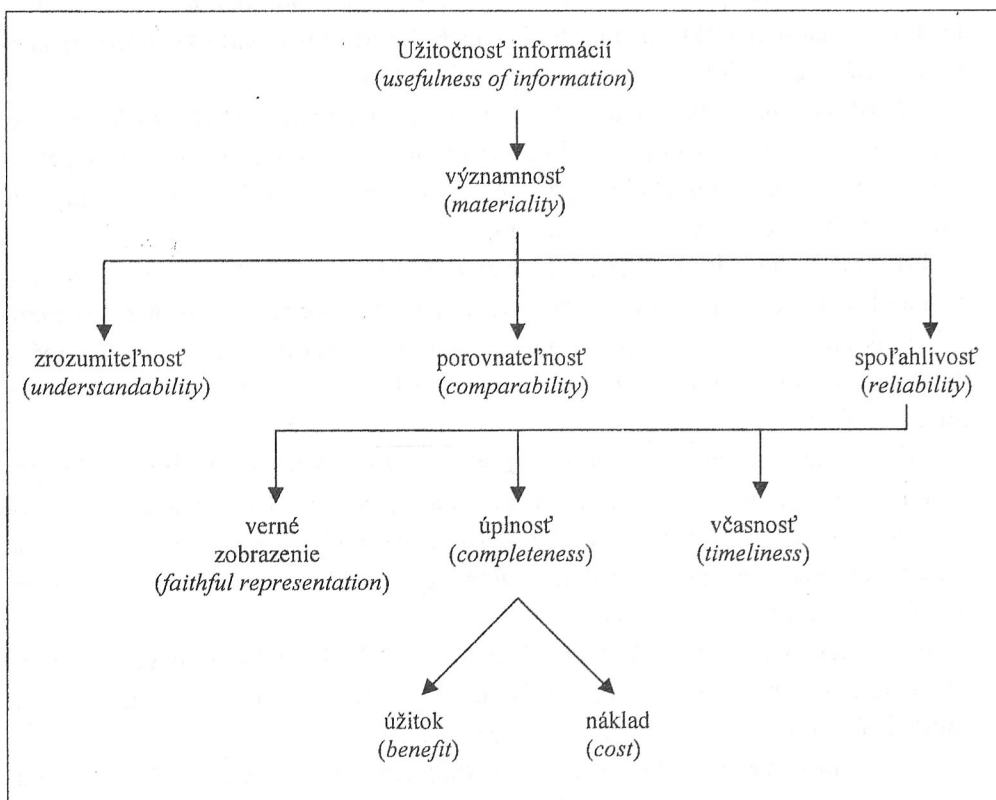
Verné zobrazenie skutočností v účtovnej závierke sa zabezpečí správnym účtovaním počas účtovného obdobia, ale predovšetkým zohľadnením všetkých rizík, strát, neistôt a znehodnotení ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka. Používateľ informácií z účtovnej závierky sa spolieha na seriózný prístup manažérov, ktorí rozhodujú o ocenení týchto skutočností a ich prezentovaní v účtovnej závierke.

Úplnosť informácií v účtovnej závierke znamená, že sú zaúčtované všetky účtovné prípady, ktoré s účtovným obdobím časovo a vecne súvisia, a vykázané všetky informácie, aj tie, o ktorých sa neúčtuje, ale ktoré sa vykazujú v poznámkach účtovnej závierky. Zabezpečenie úplnosti informácií v účtovnej závierke má dve obmedzujúce kritériá: úžitok z informácie a výška nákladov na získanie informácie (vyplýva to z požiadavky rovnováhy medzi nákladmi vynaloženými účtovnou jednotkou na získanie informácie a užitočnosťou informácie pre používateľa).

Včasnosť informácií znamená, že informácie z účtovnej závierky sa majú k používateľovi dostať čo najskôr po skončení účtovného obdobia, pretože informácie poskytnuté neskoro môžu byť pre rozhodovanie už neaktuálne.

Obrázok 2

Hierarchia kvalitatívnych požiadaviek

Prameň: [8, s. 309].

V praxi je potrebné často hľadať rovnováhu alebo kompromis medzi kvalitatívnymi charakteristikami, pričom vždy je určujúci cieľ účtovnej závierky.

4. Všeobecne uznávané účtovné zásady

Pri vedení účtovníctva a zostavovaní účtovnej závierky musia účtovné jednotky dodržiavať účtovné zásady (*accounting principles*) a účtovné metódy (*accounting methods*), o ktorých musia v požadovaných prípadoch informovať v poznámkach účtovnej závierky.

Účtovnými zásadami sa rozumie súbor pravidiel, princípov, uznaných praktických poznatkov a zákonitostí, ktoré účtovné jednotky dodržiavajú pri vedení účtovníctva a zostavovaní účtovnej závierky⁵ [8, s. 309].

Účtovné metódy sú spôsoby a postupy, ktoré účtovné jednotky využívajú na zabezpečenie dodržania účtovných zásad.

Účtovná jednotka musí dodržať každú účtovnú zásadu, pričom sama si zvolí metódu, ktorou zabezpečí dodržanie tejto zásady. Voľba účtovnej metódy je obmedzená právnymi predpismi.

Účtovné zásady a účtovné metódy deklarované v slovenskej právnej úprave účtovníctva sú zhodné s účtovnými zásadami a účtovnými metódami, ktorými sa riadi účtovníctvo na celom svete.⁶

Účtovné zásady nemožno zamieňať s kvalitatívnymi charakteristikami, ktoré sme analyzovali v časti 3. Zásadný rozdiel medzi účtovnými zásadami a kvalitatívnymi charakteristikami informácií z účtovnej závierky možno charakterizovať takto:

Kvalitatívne charakteristiky sú vlastnosti, ktoré robia informácie poskytované v účtovnej závierke užitočnými pre používateľov. Sú to teda požiadavky, ktoré kladú na informácie z účtovnej závierky *používateľia informácií*.

Účtovné zásady aplikuje účtovná jednotka tak, aby účtovná závierka bola v súlade s právnou úpravou a aby poskytovala pravdivý a verný obraz o skutočnostiach pre používateľov informácií z účtovnej závierky. Za dodržanie účtovných zásad je teda *zodpovedná účtovná jednotka*.

Spájajúcim článkom kvalitatívnych charakteristík účtovnej závierky a dodržiavania účtovných zásad je (ako sme už uviedli) *cieľ účtovnej závierky*.

Za základné všeobecne uznávané účtovné zásady sa najčastejšie považujú tieto:

- *Zásada bilančnej continuity (continuity of the balance sheet)*. Podľa tejto zásady musia byť konečné zostatky účtov, ktoré sa vykazujú v súvahe k poslednému dňu účtovného obdobia, zhodné (identické) so začiatočnými stavmi týchto účtov k prvému dňu bezprostredne nasledujúceho účtovného obdobia. Dodržaním zásady bilančnej continuity sa zdôrazňuje skutočnosť, že je potrebné zostaviť účtovnú závierku za účtovné obdobie, ale účtovná jednotka kontinuálne vykonáva činnosť od svojho vzniku až do svojho zániku.

⁵ Pojmy *zásada* a *princíp* považujeme za synonymá.

⁶ Účtovné zásady a účtovné metódy sú koncipované v zákone č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov a v opatreniach Ministerstva financií SR pre oblasť účtovníctva.

• *Kontinuita v používaní účtovných zásad a účtovných metód (consistency of accounting policies)*. Z uplatňovania tejto zásady vyplýva požiadavka, že počas existencie účtovnej jednotky musia byť informácie v účtovných závierkach zostavených v bezprostredne po sebe nasledujúcich účtovných obdobiach *porovnateľné*. Porovnateľnosťou informácií v účtovných závierkach sa zabezpečuje *konzistentnosť prezentácie* z hľadiska: a) *časového* – v účtovnej závierke (predovšetkým vo výkazoch účtovnej závierky) sa prezentujú informácie za dve po sebe idúce účtovné obdobia; b) *vecného* – v účtovnej závierke sa prezentujú informácie za účtovnú jednotku ako celok (pri konsolidovanej účtovnej závierke sa prezentujú informácie za konsolidovaný celok).

• *Prednosť podstaty pred formou (substance over form)*. Podľa tejto zásady o majetku účtuje a vykazuje ho v súvahe účtovná jednotka, ktorá majetok využíva, bez ohľadu na to, kto je jeho vlastníkom. Treba teda odlíšiť vlastnícke právo k majetku a to, komu majetok prináša ekonomický úžitok. Účtovná jednotka, ktorej majetok prináša úžitok, tento majetok ovláda.

• *Zákaz kompenzácie (vzájomného vyrovnávania) (prohibition of offsetting)* majetku a záväzkov, nákladov a výnosov, príjmov a výdavkov.

• *Zohľadnenie všetkých nákladov a výnosov v účtovnom období, v ktorom vznikli, bez ohľadu na deň ich úhrady, inkasa alebo na deň vyrovnania iným spôsobom*. Podstatu tejto požiadavky tvorí *akruálny princíp (accrual principle)*, ktorý je založený na oddelenom účtovaní o nákladoch a výdavkoch, ako aj o výnosoch a príjmoch.

Účtovná jednotka *účtuje a vykazuje* účtovné prípady v účtovnom období, s ktorým časovo a vecne súvisia. Z uvedeného vo vzťahu k akruálnemu princípu vyplýva: po prvé, účtovná jednotka je povinná zaúčtovať a vykázat náklad v účtovnom období, v ktorom vznikol, bez ohľadu na to, kedy vznikne výdavok, ktorý sa vzťahuje k tomuto nákladu; po druhé, účtovná jednotka je povinná zaúčtovať a vykázat výnos v účtovnom období, v ktorom vznikol, bez ohľadu na to, kedy vznikne príjem, ktorý sa vzťahuje k tomuto výnosu; po tretie výdavok a príjem je účtovná jednotka povinná zaúčtovať a vykázat v účtovnom období, v ktorom vznikol (t. j. v čase úhrady a inkasa peňažných prostriedkov).

• *Nepretržitosť pokračovania v činnosti (going concern)*. Táto zásada sa uplatňuje pri zostavovaní riadnej účtovnej závierky. *Riadna účtovná závierka* sa zostavuje za predpokladu, že účtovná jednotka (manažment a majitelia) nemá úmysel, ani povinnosť pristúpiť k ukončeniu činnosti, alebo výrazne (citeľne) obmedziť rozsah svojich podnikateľských aktivít, čo by v konečnom dôsledku viedlo k zániku spoločnosti. Účtovnej jednotke teda nie je známa žiadna skutočnosť, ktorá by ju obmedzovala v činnosti pokračovať v blízkej budúcnosti. Blízkou budúcnosťou sa spravidla rozumie obdobie minimálne 12 mesiacov od dátumu, ku ktorému sa zostavila účtovná závierka.

• *Oceňovacie zásady (principles of evaluation)*. Základným princípom, ktorý sa aplikuje pri oceňovaní majetku a záväzkov, je *princíp historickej ceny (historical cost)*. Historické ceny sa vzťahujú na obdobie, keď bol majetok buď kúpený, vytvorený vlastnou činnosťou, alebo vznikol iným spôsobom, a na obdobie, keď vznikol záväzok. V tomto prípade ide o prvotné ocenenie majetku a záväzkov a dňom ocenenia je deň uskutočnenia účtovného prípadu.

Účtovníctvo je založené na historických cenách, ale uplatňovaním ďalších účtovných zásad ku dňu ocenenia, ktorým je deň, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, sa prvotné ocenenie upravuje na *účtovné ceny (accounting value)*.

Záväzky sú v súvahe vždy ocenené v účtovných cenách.

Úprava historickej ceny na účtovnú cenu sa riadi predovšetkým *zásadou opatrnosti*. Pri uplatňovaní zásady opatrnosti sa upravuje ocenenie majetku smerom dolu (znižuje sa) a ocenenie záväzkov smerom hore (zvyšuje sa). Určité druhy majetku a záväzkov sa oceňujú *objektívnou hodnotou (fair value)*.⁷ Pri ocenení majetku a záväzkov reálnou hodnotou ide o ich precenenie, pričom prvotné ocenenie sa môže zvýšiť, alebo znížiť.

• *Zásada opatrnosti (prudence)*. *Opatrnosť* podnikateľa sa prejavuje v posudzovaní neurčitých skutočností spôsobom, pri ktorom sa pred ostatnými nepovažuje za bohatšieho, ako v skutočnosti je. Opatrnosť v účtovníctve je rozumný odhad krokov (ide o postup manažmentu), ktoré majú zabrániť prenášaniam rizík a strát do budúcnosti. Jej praktická aplikácia sa prejavuje v úprave prvotného ocenenia a uplatňuje sa pri zostavovaní účtovnej závierky tak, že sa vykážu len tie výnosy (zisky), ktoré sa ku dňu, ku ktorému sa účtovná závierka zostavuje, už realizovali. Na druhej strane musia byť v účtovnej závierke zohľadnené všetky predpokladané riziká a predpokladané straty. Účtovná jednotka ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, *zohľadňuje predpokladané riziká a straty* týkajúce sa majetku a záväzkov, ktoré sú známe ku dňu zostavenia účtovnej závierky. Predpokladané riziká a straty sú pravdepodobné skutočnosti, ktorých vznik sa očakáva s postačujúcou istotou. Zníženie hodnoty sa musí zohľadniť vždy, bez ohľadu na to, či výsledkom hospodárenia za účtovné obdobie je zisk, alebo strata.

Z uplatnenia zásady opatrnosti vyplýva, že očakávané, ale neurčité výnosy (zisky) sa neúčtujú a v účtovnej závierke nevykazujú. Účtujú a vykazujú sa len vtedy, ak sa realizujú. Z uvedeného je zrejmé, že v dôsledku uplatnenia zásady opatrnosti sa iným spôsobom posudzujú *nerealizované straty – účtujú a vykazujú sa*, a iným spôsobom *nerealizované zisky – neúčtujú a nevykazujú sa*.

⁷ V Slovenskej republike sú tieto druhy majetku a záväzkov uvedené v § 27 zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov. Oceňovacia veličina *fair value* sa v zákone označuje ako *reálna hodnota* a oceňujú sa ňou napríklad vybrané druhy cenných papierov, deriváty, majetok a záväzky, ktoré sú zabezpečené derivátmi atď.

Takýto princíp sa nazýva *imparitný* (nerovnaký) *princíp*. Aplikácia zásady opatrnosti sa zabezpečuje aj *realizačným princípom*, čo znamená, že účtujú a vykazujú sa len tie zisky, ktoré sa ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, už realizovali. Realizačný princíp súvisí s momentom realizácie, t. j. dňom ocenenia, ktorým je deň uskutočnenia účtovného prípadu. Rozdiel medzi historickou cenou (v ktorej je majetok ocenený v účtovníctve) a jeho možnou predajnou cenou, ktorá je ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, vyššia ako prvotné ocenenie, sa prejaví ako zisk až pri predaji (realizácii) majetku. Znamená to teda, že pokým majetok nie je predaný, nemôže byť nositeľom zisku. Podľa realizačného princípu sa výnosy uznávajú v tom účtovnom období, v ktorom majetok bol predaný.

Pri zásade opatrnosti sa uplatňuje aj *princíp nižšej ceny*. Podľa neho sa majetok vykáže v súvahe v ocenení najnižšou cenou, ktorú umožňuje použiť pri danom druhu majetku právna úprava. Umožňuje to vykázat nerealizované straty, a naopak, nevykázat nerealizované zisky.

- *Vecné a časové priradovanie nákladov k výnosom (matching principle)*. Podstatu uvedenej zásady tvorí *princíp súmerateľnosti výnosov a nákladov*, ktorý predpokladá priradovanie nákladov k výnosom týkajúcim sa daného účtovného obdobia. Účtovná jednotka účtuje a vykazuje účtovné prípady v účtovnom období, s ktorým časovo a vecne súvisia a za toto účtovné obdobie vyčíslí porovnaním zaúčtovaných nákladov a výnosov výsledok hospodárenia. Z uvedeného vo *vzťahu k princípu súmerateľnosti výnosov a nákladov vyplýva*:

Ak v účtovnom období vznikol náklad, účtovná jednotka je povinná zaúčtovať výnos, ktorý s ním súvisí. Účtovná jednotka poskytuje napríklad poradenské služby. Počas účtovného obdobia jej vznikli náklady (spotreba materiálu, spotreba energie atď.), a preto je povinná v súmerateľnej výške v tomto účtovnom období účtovať výnosy (bez ohľadu na to, či ich fakturovala, inkasovala, alebo nie) a porovnaním nákladov a výnosov vyčíslí výsledok hospodárenia za dané účtovné obdobie z uvedenej činnosti.

Ak v účtovnom období vznikol výnos, účtovná jednotka je povinná zaúčtovať náklad, ktorý s ním súvisí. Účtovná jednotka napríklad predáva tovar. Pri predaji tovaru účtuje výnosy (tržby). Je povinná v súmerateľnej výške zaúčtovať náklady v podobe predaného tovaru oceneného v obstarávacej cene. Porovnaním výnosov a nákladov vyčíslí účtovná jednotka výsledok hospodárenia za dané účtovné obdobie z uvedenej činnosti.

Prakticky sa princíp súmerateľnosti výnosov a nákladov teda aplikuje dvoma spôsobmi: a) pri výpočte výsledku hospodárenia za účtovné obdobie sa ako základ berú výnosy a k nim sa priradujú náklady, ktoré s týmito výnosmi súvisia (takýto prístup sa aplikuje v IAS/IFRS a US GAAP) [13, s. 462]; b) pri výpočte

výsledku hospodárenia za účtovné obdobie sa ako základ berú náklady a k nim sa priradujú výnosy, ktoré s týmito nákladmi súvisia (takýto prístup sa uplatňuje v Slovenskej republike).

Rozdiel medzi uvedenými dvoma koncepciami je v tom, čo je pri zisťovaní výsledku hospodárenia určujúce. Ak sú pri zisťovaní výsledku hospodárenia určujúce *náklady* a k nim sa priradujú výnosy, ide o koncepciu, ktorá je založená na *vyprodukovanom* (vyrobenom, vytvorenom) výsledku hospodárenia [13, s. 215]. Ak sú pri zisťovaní výsledku hospodárenia určujúce *výnosy* a k nim sa priradujú náklady, ide o koncepciu, ktorá je založená na *realizovanom* (predanom, odovzdanom) výsledku hospodárenia. Pre priradovanie výnosov k nákladom aj nákladov k výnosom v danom účtovnom období je rozhodujúci stupeň dokončenia transakcie. Rozdiel koncepcií založených na vyprodukovanom a realizovanom výsledku hospodárenia sa prejavuje predovšetkým v oblasti účtovania a vykazovania zásob vlastnej výroby.

V slovenskej metodike účtovníctva v súčasnosti platí zásada, že náklady, ktoré vznikli počas účtovného obdobia pri výrobe zásob vytvorených vlastnou činnosťou (platí to aj pre inú ako výrobnú činnosť, ak ide o zásoby vytvorené vlastnou činnosťou), sa musia rozdeliť na časť, ktorá sa zahrnie do výsledku hospodárenia daného účtovného obdobia, a na časť, ktorá je viazaná na konci účtovného obdobia v nedokončenej výrobe, polotovarochoch vlastnej výroby, vo výrobkoch (hotových, ale nepredaných), zvieratách vlastného chovu (nepredaných). Takýto prístup k zisťovaniu výsledku hospodárenia sa nazýva *brutto princíp zisťovania výsledku hospodárenia* a znamená, že výsledok hospodárenia sa zisťuje porovnaním celkových nákladov a výnosov, pričom *vecný nesúlad* medzi nákladmi a výnosmi sa odstráni zaúčtovaním zmeny stavu zásob *úpravou výnosov*. Technicky sa brutto princíp zisťovania výsledku hospodárenia zabezpečí tak, že náklady bežného účtovného obdobia zostanú zaúčtované v plnej výške a vykoná sa úprava výnosov tak, aby sa náklady aj výnosy vecne viazali na rovnaké výkony.

Štandardy IAS/IFRS a US GAAP uplatňujú postup zisťovania výsledku hospodárenia za účtovné obdobie spôsobom, ktorý berie za základ výnosy. *Vecný nesúlad* medzi nákladmi a výnosmi sa odstraňuje *úpravou nákladov*. Získajú sa tak informácie o tom, či sa výrobou zvýšil stav zásob vlastnej výroby, alebo či bol v účtovnom období vyšší predaj zásob ako ich výroba, a teda stav zásob sa znížil.

- *Princíp objasňovania (vysvetlenia) hodnoty (explanatory principle)*. V účtovnej závierke sa uvádzajú informácie o stave ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka. Medzi dňom, ku ktorému sa účtovná závierka zostavuje, a dňom jej skutočného zostavenia, môžu nastať udalosti, ktoré jednak poskytujú *dôkaz* o stave, ktorý existoval *ku dňu*, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka

(takéto udalosti vyžadujú úpravu v účtovnej závierke), jednak *vyjadrujú* stav, ktorý vznikol *po dni*, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka (takéto udalosti nevyžadujú úpravu účtovnej závierky) [9, s. 201].

Udalosti, ktoré poskytujú dôkaz o skutočnom stave, ktorý existoval ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, môžu byť dvojaké: buď vyžadujúce úpravu pôvodného ocenenia ku dňu, ku ktorému sa zostavila účtovná závierka (napr. rezerv, opravných položiek), alebo nevyžadujúce úpravu ocenenia (uvedú sa v účtovnej závierke v poznámkach).

Udalosti, ktoré vyjadrujú stav, ktorý vznikol po dni, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, ak sú významné, uvedú sa v poznámkach.

Účtovná jednotka je povinná informácie o stave ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, aktualizovať, a to na základe akýchkoľvek nových informácií, ktoré o danom stave získa po dni, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, do dňa jej zostavenia. V slovenskej právnej úprave sa nevyžaduje aktualizácia peňažných súm týkajúcich sa informácií ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, na základe skutočností zistených po tomto dni do dňa zostavenia účtovnej závierky. Podľa právnej úpravy účtovníctva s účinnosťou od 1. 1. 2005 sa aj v SR takéto informácie vyžadujú, čo je v súlade s IAS/IFRS aj s US GAAP.

Záver

Analýzou teoretických východísk účtovníctva v trhovej ekonomike sme vo vzťahu k účtovníctvu Slovenskej republiky dospeli k týmto záverom:

Slovenská právna úprava účtovníctva deklaruje, že účtovná jednotka je povinná účtovať tak, aby účtovná závierka poskytovala verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, a o finančnej situácii účtovnej jednotky [17]. Ak sa táto povinnosť (ktorá je v súlade s cieľom účtovníctva v krajinách s rozvinutou trhovou ekonomikou) má naplniť, je potrebné:

1. *Oddeliť účtovníctvo od daní.* Je žiaduce, aby daňové orgány kontrolovali v účtovných jednotkách len dodržiavanie daňových predpisov. Informácie na daňové účely (ktoré musia vychádzať z údajov účtovníctva) je potrebné zabezpečiť buď vhodne vytvorenou analytickou evidenciou, alebo v samostatnom okruhu vytvorenom na tento účel.

2. *Zabezpečiť profesionálnu kontrolu účtovníctva* v účtovných jednotkách orgánom povereným takouto kontrolou.

3. *Prevziať ustanovenia IAS/IFRS do slovenskej právnej úpravy* tak, aby verný a pravdivý obraz dosiahnutý dodržaním slovenskej právnej úpravy bol verný a pravdivým obrazom v súlade s IAS/IFRS.

4. *Permanentne sledovať vývoj vo svete* a promptne prispôbovať slovenskú legislatívu novým požiadavkám medzinárodnej praxe.

V súvislosti s harmonizáciou účtovníctva v celosvetovom meradle je potrebné venovať pozornosť aj *teoretickému rozpracúvaniu jednotlivých všeobecne uznávaných účtovných zásad*, pretože tieto zásady tvoria filozofický základ účtovníctva. Po dôslednom teoretickom rozpracovaní je potrebné nový spôsob uvažovania preniesť aj do praxe, s cieľom zmeniť myslenie ľudí, ktorí pracujú v oblasti účtovníctva. Treba si totiž uvedomiť, že jedna vec je verbálne konštatovanie zhody našich účtovných zásad so svetovo uznávanými, a druhá, ako sa uplatňujú v praxi.

Transparentnosť účtovných závierok slovenských účtovných jednotiek a ich porovnateľnosť s účtovnými závierkami v iných krajinách Európskej únie, aj za jej hranicami, je možná len za predpokladu, že informácie prezentované v účtovnej závierke sú v súlade s celosvetovo akceptovanými jasne deklarovanými princípmi.

Literatúra

- [1] BAŠTINCOVÁ, A.: Nadnárodná harmonizácia odložených daní a ich implementácia v podmienkach Slovenskej republiky. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 50, 2002, č. 2, s. 293 – 316.
- [2] BAŠTINCOVÁ, A. – KAREŠ, L.: Hospodársky výsledok v účtovníctve podnikateľov na Slovensku a v medzinárodných účtovných štandardoch. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 50, 2002, č. 6, s. 1022 – 1039.
- [3] DELANEY, P. R. – EPSTEIN, B. J. – NACH, R. – BUDAK, S. W.: Wiley Gaap 2003. Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles 2003. New York: John Wiley & Sons, Inc. 2002. ISBN 0-471-22719-6.
- [4] EPSTEIN, B. J. – MIRZA, A. A.: Wiley Ias 2003. Interpretation and Application of International Accounting Standards. New York: John Wiley & Sons, Inc. 2003. ISBN 0-471-22736-6.
- [5] HVOŽDAROVÁ, J.: Konsolidácia účtovnej závierky v transformovanej ekonomike Slovenskej republiky. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 52, 2004, č. 5, s. 572 – 583.
- [6] HVOŽDAROVÁ, J. – VINCÚR, P.: Audit účtovnej závierky a jeho význam pri zostavovaní národných účtov. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 52, 2004, č. 8, s. 973 – 983.
- [7] JURÍKOVÁ, R.: Účtovná závierka podľa Medzinárodných účtovných štandardov a jej porovnanie so slovenskou právnou úpravou. Bratislava: SÚVAHA 2002. ISBN 80-88727-51-0.
- [8] KOVANICOVÁ, D. a kol.: Finanční účetnictví. Světový koncept. Praha: POLYGON 2002. ISBN 80-7273-062-2.
- [9] Medzinárodné účtovné štandardy 2000. [Slovenský preklad publikovaný HZ Košice, s povolením IASC.] Bratislava: Iura Edition. ISBN 80-88715-89-X.
- [10] MLÁDEK, R.: Světové účetnictví – US Gaap. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde 2002. ISBN 80-7201-349-1.
- [11] PACIOLI, L.: Oddiel XI. Osobitná rozprava o účtoch a zápisoch. Samostatná časť knihy *Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita*. [Účelová publikácia pre KPMG, spol. s r. o.] Bratislava: Iura Edition 2004. ISBN 80-89047-88-2.
- [12] PETRÁNOŠOVÁ, B. a kol.: Účtovníctvo II. Bratislava: SÚVAHA 2003. ISBN 80-88727-67-7.
- [13] SOUKUPOVÁ, B. – ŠLOSÁROVÁ, A. – BAŠTINCOVÁ, A.: Účtovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2001. ISBN 80-89047-01-7.
- [14] ŠLOSÁR, R.: Didaktika účtovníctva I. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM 2003. ISBN 80-225-1707-0.
- [15] ŠLOSÁROVÁ, A.: Účtovná závierka podnikateľov. Bratislava: Iura Edition 2001. ISBN 80-89047-22-X.
- [16] ŠLOSÁROVÁ, A. – ŠLOSÁR, R.: Výklad nového zákona o účtovníctve (zákon č. 431/2002 Z. z.). Bratislava: Iura Edition 2003. ISBN 80-89047-55-6.
- [17] Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších zmien a doplnkov.
- [18] <http://www.iasc.org.uk>